

Αν δεν συλλάβουμε και δεν πιστέψουμε στη γλώσσα ως αξία, αλλά τη δούμε σαν ένα απλό όργανο (που είναι βεβαίως κι αυτό), τότε αποδυναμώνουμε επικίνδυνα τη σχέση μας με τη γλώσσα

Γλωσσικές εξισώσεις

Γεώργιος Μπανινιώτης

τι υπάρχει ένα μείζον πρόβλημα στη χρήση της γλώσσας μας αποτελεί καθημερινή εμπειρία των ευαίσθητων ομιλητών της Ελληνικής και μόνιμη έκφραση παραπόνων από πάρα πολλούς απλούς χρήστες της γλώσσας σε διάφορες ευκαιρίες. Προφανώς, οι επισημάνσεις, οι επικρίσεις, οι διαμαρτυρίες δεν αφορούν στο ανίπαρκο, ευτυχώς, όλα τα τελευταία χρόνια «γλωσσικό ζήτημα» αλλά αναφέρονται – αν θελήσουμε να το διατυπώσουμε προσεκτικά – στην ποιότητα της γλώσσας που μιλούμε και γράφουμε. Αυτό είναι το πρόβλημα, και ως το ποίμε καθαρά είναι ένα ευρύτερο πρόβλημα στη χρήση της γλώσσας που επισημαίνεται από τους ομιλητές σχεδόν όλων των ευρωπαϊκών γλωσσών, από υπεύθυνους πολίτες οι οποίοι έχουν απαιτήσεις από τη γλώσσα.

Για να αντιμετωπίσουμε το «πρόβλημα ποιότητας» στη χρήση της γλώσσας, πρέπει να αντιληφθούμε με τι «εξισούται» η γλώσσα, τις

«γλωσσικές εξισώσεις» που ως προϋποθέσεις εξασφαλίζουν την ποιότητα στη χρήση της. Θα δώσω ένα διάγραμμα αυτών των εξισώσεων: (1) Γλώσσα = ΣΚΕΨΗ

Πρέπει να καταλάβουμε (κι οι δάσκαλοι να διδάξουμε) ότι οι λέξεις δεν υπάρχουν για τις λέξεις αλλά για τις έννοιες που θέλουμε να δηλώσουμε, συγκροτώντας τα νοήματά μας. Οι λέξεις είναι συμβατικά κωδικοποιημένες έννοιες με τη μορφή σηματοδότη («σηματονομένων») που παίρνουν και μια φθονική δήλωση («σημαίνοντα»). Η σύνταξη των λέξεων σε προτάσεις είναι για να εκφραστούν γλωσσικά οι νοητικές συν-άψεις των εννοιών σε νοήματα. Άρα, εφόσον η γλώσσα είναι η έκφραση της σκέψης μας, κάθε ποιότητα στη γλώσσα είναι και ποιότητα στη σκέψη μας και τανάπαυαν.

(2) Γλώσσα = ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ + ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ + ΣΥΝΤΑΞΗ

Στον εγκέφαλο του ανθρώπου όπου εδράζεται το «λογισμικό του»

νο» (εγνοσιολόγιο – νοητικές κατηγορίες – νοήματα), έχει την έδρα του και το «λογισμικό της γλώσσας» (λεξιλόγιο – γραμματική – σύνταξη). Άρα, η ποιότητα στη γλώσσα είναι συνάρτηση ενός κατά το δυνατόν πιο καλλιεργημένου και πλούσιου λεξιλογίου σε συνδυασμό με έναν εξίσου ασκημένο και καλλιεργημένο μηχανισμό με τον οποίο συνθέτουμε το λεξιλόγιο σε συνταγμένο λόγο, με τον μηχανισμό της γραμματικής και της σύνταξης. Η γνώση του λεξιλογίου χωρίς επαρκή και καλλιεργημένη γνώση του μηχανισμού που το οργανώνει, το προβάλλει και το αξιοποιεί καταλήγει σε ποιητική υστέρηση στη χρήση της γλώσσας. Η γραμματική εκδικείται!

(3) Γλώσσα = ΡΗΜΑ

Γλωσσικά ζούμε στο «βασιλείο του ρήματος»! Ο πυρήνας της γλώσσας είναι το ρήμα, οι ενέργειες δηλ., οι πράξεις, οι δραστηριότητές μας, οι καταστάσεις μας, γύρω από τις οποίες «κτίζεται» ο λόγος μας. Πρόσωπα και πράγματα

(τα «ουσιαστικά» της γραμματικής) εξειδικεύουν τις ενέργειές μας (τα «ρήματα» της γραμματικής). Χρόνος, χώρος, τρόπος, αιτία, σκοπός κ.λπ. (τα «επιρρήματα», οι «προθέσεις», οι «σύνδεσμοι» της γραμματικής) εξειδικεύουν περαιτέρω τις ενέργειές μας, ενώ καθορισμός (τα «άρθρα» της γραμματικής) και χαρακτηρισιοί (τα «επίθετα» της γραμματικής) εξειδικεύουν περαιτέρω τα πρόσωπα και τα πράγματα (τα «ουσιαστικά»). Άρα, η κατανόηση του ρόλου των ουσιαστικών της γλώσσας μας μαζί με την άσκηση και την καλλιέργεια της λειτουργίας τους είναι προϋπόθεση για την ποιότητα στη χρήση της.

(4) Γλώσσα = ΣΥΓΧΡΟΝΙΑ + ΔΙΑΧΡΟΝΙΑ («ΠΑΓΧΡΟΝΙΑ»)

Κάθε ποιητική χρήση της γλώσσας στηρίζεται στη σημερινή δομή και λειτουργία της, στη συγχρονική της κατάσταση. Αυτή η διάσταση είναι καθοριστική και προηγείται. Ωστόσο, γλώσσες με μακρά χρονική παρουσία και μακρά ιστορική διμορφία, όπως